

کتاب

بازخوانی تاریخ پزشکی و تمدن اسلامی از نگاه دکتر «قربان بهزادیان نژاد»

صفحه فراموش شده تاریخ شرق

دیوانگی در بستر تاریخ

جنون، مجنون، جن، دیوانه، دیو و... با معانی مختلف و بعضاً متضاد در جوامع گوناگون به کار رفته است، برای مثال گروهی این واژه را به معنای بیماری روانی یا دانسته‌اند؛ شماری هم علت پدیداری آن را زیاددانستن و برخی هم آن را نادانی و فقدان ظرفیت ذهنی خوانده‌اند؛ از این رو، در گذر زمان و در پرتو این تنوع برداشت‌ها و تعریف‌ها، بحث‌های گسترده‌ای در حوزه‌های ادیان و مذاهب، پزشکی علمی و عامیانه، عرفان، شعر و ادب، حقوق، حکومت‌داری و... مطرح و در هر فرهنگ‌ای کلیشه‌هایی ساخته شده است. کتاب «تاریخ جنون در جامعه اسلامی دوره میانه»، روایتگر این اندیشه‌ها و عملکردهای برآمده از آنها در عرصه جامعه اسلامی خاورمیانه است و مؤلف تلاش کرده است ابعاد مختلف این مفاهیم را واکاوی و زمینه را برای پژوهش‌های بعدی فراهم کند. به عبارت دیگر این کتاب از غنای روایت‌های دست‌اول و دوم درباره مردان و زنان و خانواده‌های جامعه و رویکرد قهقی به دیوانگی، برخوردار بوده و موضوع محوری بحث نویسنده، بررسی دیوانه در بستر تاریخ است. بنابراین مسئله بسیار دشوار و پیچیده دیوانگی نهفته در حوزه‌های پزشکی، الهیات، کلام، شعر و فقه، بلکه در محیط اجتماعی جامعه اسلامی بررسی شده است.

علم و پزشکی در دنیای اسلام

تصمد اسلامی یکی از نوازترین و جالبترین سنت‌های علمی و پزشکی در تاریخ جهان را به وجود آورده است. با وجود این، بیشترین اوقات در نگاه عموم، اسلام به مثابه مخالف علم و عقلانیت جلوه‌گر شده است. حتی بعضی از دانشوران به تبعیت از شرق شناسان سنتی مانند «ارنست رنان» که اسلام را ناتوان از نوآوری می‌دانند و این باور را داشت که تنها کمپانی بیش از انتقال‌دهنده دانش عمل کرده و در زمان‌هایی نیز با عرضه نادرست دانش یونانی، به بدآموزی‌های انجамیده است، رویکرد منفی به تمدن دارند. آنها بر این باورند که در بهترین حالت، مسلمانان تالیف‌گران شایسته‌ای بوده‌اند و به مهارت‌هایی برای تأمین نیازمندی‌های خودشان نیاز داشته‌اند، ولی برای بیشتر از آن تلاش نکرده‌اند. این کلیشه کاریکاتوری از چند ناحیه حمله شده است. اما این باورها هنوز در برخی حلقه‌های علمی و در بین عامه مردم طرفدارانی دارد. در سه دهه گذشته دانشوران زیادی درصدد بوده‌اند که چهره مخدوش را ترمیم و مشارکت اسلامی (مسلمانان) در توسعه علم و پزشکی را بررسی کنند. در کتاب «پزشکی و سنت علمی در تمدن اسلامی» درباره علم و پزشکی در دنیای اسلام، مقالاتی گردآوری و منتشر شده است که کنج‌های عمقی و توان نظری این تمدن را شرح می‌دهند. در تمدن اسلامی دوره میانه، عرب‌ها و غیرعرب‌ها با هم زندگی می‌کردند و تلاش‌های علمی چشمگیری انجام دادند. این کتاب، آگاهانه بر مقالاتی که در سال‌های گذشته منتشر شده‌اند، تمرکز دارد. گفتنی است به مقاله این کتاب برای نخستین بار به انگلیسی و با منابع کتاب‌شناسی روزآمد منتشر شده‌اند، به همین دلیل این مجموعه

شرق: در سده‌های اخیر کشورهای اسلامی و شرقی به علت مواجهه با غرب و دستاوردهای آن، برنامه‌هایی برای احیای سنت‌های بومی از جمله پزشکی به مرحله اجرا درآورده‌اند. نخستین و شاید هم موفق‌ترین کشور در این زمینه هند است. زیرا در این شبه‌قاره در هنگامه مبارزه با استعمار، پزشکی به‌مثابه جزئی از مطالبات اصلاح‌گرایانه روشنفکران دینی تعریف شد. سپس حکومت استعماری وادار شد تا در حوزه آموزش و ارائه خدمات، دوگتمان پزشکی غرب به رسمیت بشناسد و مسیر تقویت آنها را در کنار پزشکی غربی پیش بگیرد. یکی از این دوگتمان، پزشکی‌ای بود که از یونان وارد جهان اسلام شد و از راه ایران به آن کشور رسید و دیگری یک نوع پزشکی به نام «آیورودا» بود. این سنت‌های پزشکی با گذر زمان به نمدای از پزشکی مسلمانان و هندوها تبدیل شدند. در ایران ورود پزشکان غربی و تدریجاً تشکیل دارالفنون باعث شد که یک نوع تلفیق پزشکی سنتی و غربی در دستور کار برخی متفکران و معلمان پزشکی قرار گیرد. حکومت قاجار نیز ساختار توزیع القاب، سرمایه‌گذاری و در هر دو نوع پزشکی در پیش گرفت، اما عملاً جدایی و به حاشیه‌رختن پزشکی سنتی اتفاق افتاد. با پیروزی انقلاب اسلامی، برنامه

حاجات از احای پزشکی سنتی در دستور کار قرار گرفت و سرمایه‌گذاری قابل توجهی برای ایجاد زیرساخت‌ها انجام شد. در کشورهای سریلانکا، مصر، ژاپن و... نیز مسیرهای دیگری دنبال و پزشکی آنها احیا شد. اما متأسفانه در کشور ما این سرمایه‌گذاری‌ها به نتیجه چشمگیر و قابل توجهی منجر نشده است که شاید یکی از مهم‌ترین دلایل آن باشد که ما با وجود بومی بودن رشته، شناخت دقیق و کاملی از آن و ارتباطش با پزشکی نوین نداریم. همین کاستی نیز لزوم انجام پژوهش‌های علمی در این زمینه و تدوین منابع را برای ما یادآوری می‌کند. دکتر «قریان بهزاد» بیان‌نژاد با همتی ستودنی، مجموعه «اصول جدید تحکیم توان کلی» تاریخ پزشکی و تمدن اسلامی» تارک دیده است که تاکنون هفت مجلد آن چاپ و منتشر شده و باقی این کتاب‌ها نیز به تدریج عرضه خواهد شد. دکتر «بهزاد» بیان‌نژاد استاد سابق دانشگاه تربیت مدرس و مشاور وزیر بهداشت، درمان و آموزش پزشکی در دولت اصلاحات است. «طعوف و افول تمدن اسلامی» «تاریخ جنون در جامعه اسلامی دوره میانه»، «پزشکی و اسلام در هند مستعمره» و «پزشکی اسلامی در دوره میانه»، «نوسازی پزشکی و بهداشت در ایران دوره قاجار»، «نوسازی پزشکی در کشورهای شرقی» و «پزشکی و سنت علمی در تمدن اسلامی»، عنوان کتاب‌های این مجموعه است. در ادامه این کتاب‌ها بر مورو می‌کنیم.

نقارقات از يك تجديد چاپ ساده مقالات در دسترس خواهد بود. بعضی از مقالات، بررسی کلی درباره موضوعات خاص است، اما در برخی دیگر به موضوع یا مـنـای خاص با جزئیات پرداخته شده و به صورت فنی، مطالعه و ارائه شده است. در برخی مقالات، پیشرفت در رشته‌ای تخصصی شرح داده شده است، ولی در برخی دیگر، جدالات و مباحث بین مکاتب و سنت‌های علمی فعال برجسته‌تر شده است. بر همین اساس خوانندگان به‌سادگی می‌توانند با بعضی از ظرافت‌ها و دقت‌های که در پژوهش‌های اخیر تاریخ علم و پزشکی برای جهان اسلام در دوره میانه وجود دارد، آشنا شوند.

ظهوری پزشکی اسلامی در هند

ورود کمپانی هند شرقی به سرزمین شگفتی‌ها، با پزشکی‌ای که چهره ایرانی دارد و به زبان فارسی در حوزه‌های علمیه و منازل استادان ارائه می‌شود، هم‌زمان است و با گرایش‌هایی که بازگشت به متون غربی و استفاده از زبان قرآن برای آموزش دادن طب را در دستور کار قرار داده است، رقابت نامحسوسی دارد. این پزشکی، با بهره‌گیری از آموزه‌های فلسفی ارسطو و متفکرانی مغربی، به توجیه و تحکیم قدرت پادشاهان و گسترش دامنه اختیار و اقتدار آنها می‌پردازد و جایگاه خود را در دربار تقویت می‌کند. با چنین زمینه‌ای رقابت (و گاه تقابلی) پایداری بین پزشکی غربی و مکاتب پزشکی بومی شکل می‌گیرد و همدوش با حرکت‌های ضداستعماری ادامه می‌یابد. پزشکی به‌ویژه طب یونانی، مطالبه روشنفکران و مسلمان و اندیشه‌ورزان آنها می‌شود و در بستر جهان‌گرایی

چنین رویکردی به نگارش درآمده است. طاعون
از جمله بیماری‌هایی است که آثار ماندگاری بر
تمدن بشری گذاشته است. این تأثیر در جامعه
اسلامی از جهات مختلف، با آنچه در دوره باستان
و غرب مدرن روی داده، متفاوت است. از یک سو
استاد به روایات، با باورهای دینی عین شده و
جریان‌های فکری را واداشته است تا به‌مثابه
مصادقی از شیور، این بیماری را مورد بحث قرار
دهند و از دیگر سو، علم پزشکی و درمانگران را به
تحقیق درباره ماهیت و شیوه‌های درمان و
پیشگیری سوق داده است.

یزشکی جدید، مولودتجدد است

اساسی‌ترین مسئله سده‌های اخیر کشورهای شرقی، مواجهه سنت و تجدد است؛ پدیده‌ای که شئون مختلف زندگی فردی و اجتماعی را تحت تأثیر قرار داده و پزشکی یکی از ملموس‌ترین و عینی‌ترین عرصه‌های آن است چراکه از یک‌سو در این کشورها سابقه دیرین و بعضاً درخشانی دارد و از دیگر سو، پزشکی جدید مولود تجدد بوده و بر مبنای اندیشه‌ای و عملگردی این استوار است. افزون بر اینها، به شیوه‌های گوناگون (ایجاد نهادهای آموزشی و خدماتی، دولت‌ها، سازمانها، کلیسا و...) همراه با دیگر ساختارهای مدرنیته وارد این کشورها شده و تجربه‌های متفاوتی داشته است. کتاب «نوسازی پزشکی در کشورهای شرقی» به ورود پزشکی جدید و مواجهه در بسترهای تاریخی و جغرافیایی متفاوت در کشورهای ایران، ترکیه، هند، مصر، ویتنام، نیجریه، ژاپن و سریلانکا می‌پردازد و تأثیر آن بر یکدیگر و واکنش این کشورها را در سطح دولت، جامعه و گروه‌های پیشرو بررسی می‌کند. درواقع این کتاب چشم‌انداز همه‌جانبه‌ای از موارد گوناگون فرایند نوسازی در کشورهای مختلف را مورد مطالعه قرار داده است. این بررسی نشان می‌دهد که چگونه عوامل فکری، نهادی، سیاسی و اجتماعی بومی رسماً ادغام شده و پزشکی مدرن را توسعه بخشیده‌اند.

جایگاه پزشکی در جوامع اسلامی

بدون تردید مقوله سلامت پزشکی و بهداشت عمومی در همه تمدن‌های عالم یکی از عناصر اصلی و پایه‌ای بوده است و در بررسی‌هایی که برای روشن‌شدن ابعاد هر جامعه تمدنی صورت می‌گیرد، پزشکی از دو منظر فرایندها و نهادهای که برای سلامت به ارائه خدمت می‌پردازند و حاصل و دستاوردهای نهایی این خدمات که در قالب شاخص‌های کلانی همچون امید به زندگی، قد و سلامت و... ارائه می‌شود، مورد توجه قرار گرفته است. برای دستیابی به چنین اطلاعاتی، تخصص‌ها و شیوه‌های مطالعاتی گوناگون مانند باستان‌شناسی، انسان‌شناسی، آرکئوپاتولوژی و... به کار می‌روند تا همراه با تاریخ‌نگاری کلاسیک تصویر روشن‌تری از مقاطع مختلف زمانی ارائه کنند. در کتاب «پزشکی اسلامی در دوره میانه» که این موضوع در آن بحث شده است، نویسنده کوشیده از چنین منظریتی تاریخ پزشکی اسلامی دوره میانه را کنکاش کرده و در پایان نیز ادعان می‌کند که در زمینه بهداشت و پزشکی و فراز و فرودهای آن در جوامع اسلامی در آغاز راه هستیم.

سودو کو سخت ۲۱۴۵

زمان پیشنهادی: ۴۰ دقیقه

قانون‌های حل جدول سودوکو:

- در هر سطر و ستون باید اعداد یک تا ۹ نوشته شود. بدیهی است که هیچ عددی نباید تکرار شود.
- در هر مربع 3×3 اعداد یک تا ۹ باید نوشته شود و در نتیجه هیچ عددی نباید تکرار شود.

سودو کو سادہ ۲۱۴۵

زمان پیشنهادی: ۲۰ دقیقه

سودوکو
سودوکو Sudoku یک واژه ترکیبی ژاپنی به معنای عدد‌های بی تکرار است و امروزه به جدولی از اعداد گفته می‌شود که به عنوان یک سرگرمی رایج در نشریات کشورهای مختلف به چاپ می‌رسد.

جدول ۳۱۴۸

[illegible]

پیش‌بینی - مادر بزرگ - پرندۀ شب پرواز ۱۴ - میوه
ریز شیرین - تازه و جدید - معکوس ۱۵ - کتابی درباره
تأثیر فوتبال بر سیاست و فرهنگ نوشته سایمون کوپر
با ترجمه عادل فردوسی‌پور.

جدول ۳۱۴۹ ■ طراح: بیژن گورانی

فقہ:

- ۱- زمان حاضر- جوهر قلیا- چند کلمه
- ۲- مجلس اعیان- از غذاهای محلی شمال خراسان-
- ۳- مایش نامه‌ای از مولیر، نویسنده فرانسوی
- ۴- قسود- خواهش و تمنا- کارگاه کارگاه ۴- د
- ۵- لایم- جانور خجسته ترسناک ۵- شهیه آفاق
- ۶- پیکیری- عاشق- نوشیدنی- بصیر
- ۷- پرتیک اتاق عمل- توبه کردن- از محبت خارا...
- ۸- آتش- کنایه از آدم بلا تکلیف و آواره است-
- ۹- فرودفروش- گل سرخ- بفره- فرودمه- هوای
- ۱۰- رفته ۱۰- وسیله‌ای برای برقراری ارتباط تصویری
- ۱۱- پنترنستی- طی طری عرفانی- کاوچران آمریکایی
- ۱۲- داستان- از نمازهای واجب- رنگ سوگواری
- ۱۳- گذشته مسجد- گذشته- جای پا ۱۳- شن و گداز
- ۱۴- غنای زاپنی- ادعا- غنای از پیدازد و کشک و کشک و
- ۱۵- فام اصلی- چغیزخان مغولی- بی- هویشی- کوسفند
- ۱۶- پستیرین- چند- نفت دریای شمال- هوشی- کوچک

عمودی:

۱- حدیثی از امام علی (ع) درباره حسادت
غیرطبیعی- طایفه‌ای از مغولان- امت‌ها- کل-
که حوض- درختکاری شده- خودرو برابری بزرگ
نویسه مشرف به سنجند- در مقام استیجاب دعا
گفته‌اند گفت‌ووی اینترنتی ۵- آشکار و نمایان- دعا
نودگانه- بازپرداخت ۶- خلاصه‌کردن- نگهبان-
ییا و دلفریب ۷- اشاره به دور- صدا- از ارتفاعات
استان کرمانشاه ۸- از پیشای طبیعی- برقی که
فقدار مؤثر وناظر آن هزار و ملی است- امر
نقده- استیخار- حیممه- قصه سخن-

Λ			9				ω
		Υ	ϕ				
		ϣ		ϣ		ϣ	ϕ
	ϕ			Υ			
	ϣ	9			ι	Λ	
			ι			ϣ	
ϕ	Λ		ω		ϣ		
				ϣ			
9				Λ			ϣ

	Λ	Υ		Ψ		ϱ	Δ	
	Ι	Δ		Ψ			ϛ	
	Υ		Λ				Υ	Ψ
		Υ	Ψ	Ψ				ϱ
	Υ						Ψ	
Δ				ϱ	ϛ	Υ		
Υ	ϱ				Λ		Υ	
	Ψ		Υ			Λ	ϱ	
	Δ	Λ		ϛ		Υ	Ψ	